

FIIA 4/2014

COMMENT

Niklas Helwig
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Onko Saksa valmis kovaan linjaan suhteessa Venäjään? Saksan ulkopoliitikka etsii yhä suuntaansa

Krimin kriisi viilensi Saksan ja Venäjän välisiä suhteita ja sai Saksan irtautumaan perinteisestä idänpolitiikastaan. Nähtäväksi jää, onko Saksa valmis ottamaan käyttöön myös talouspakotteita Venäjää vastaan.

Saksan liittokansleri Angela Merkel antoi ymmärtää liittopäiville 13. maaliskuuta pitämässään puheessa, että Euroopan unioni on valmis asettamaan Venäjää vastaan pakotteita, jotka voisivat vaikuttaa Venäjän kanssa tehtävään taloudelliseen yhteistyöhön monin tavoin.

Merkelin puhe merkitsi selvää erontekoa Saksan perinteiseen idänpolitiikkaan, jota on luonnehtinut iskulause ”Muutosta lähentymisen kautta”. On kuitenkin epävarmaa, onko kyseessä pysyvämpi muutos Saksan suhteissa Venäjään.

Merkelin linjaus kytkeytyy Saksassa käytyyn debattiin maan ulkopoliitikkasta, joka tuntuu yhä etsivän suuntaansa. Yhtäältä Saksa haluaa olla yhdessä rintamassa läntisten kumppaniensa kanssa vastaamassa Venäjän voimapolitiikkaan. Eräänlaisena herätyksenä Saksalle toimi vuoden 2011 Libyan kriisi, jossa Saksa äänesti ainoana Nato-maana tyhjää YK:n turvallisuusneuvostossa päätettäessä Libyan lentokieltoalueesta. Kokemus yksin jäämisestä merkittävässä kansainvälisessä kysymyksessä pohjusti Saksan ulkopoliittisen roolin uudelleenarviointia.

Tämän vuoden alussa Saksa ilmoitti noudattavansa ulkopoliitikassaan uutta ”sitoutumisen kulttuuria”. Ulkoministeri Frank-Walter

Steinmeierin ja liittopresidentti Joachim Gauckin pitämien puheiden keskeinen sanoma oli, että Saksa on oppinut läksynsä ja että sen tulee kantaa enemmän vastuuta maailmassa.

Toisaalta Saksan ulkopoliitikan perinnettä luonnehtii sitoutuminen myös muihin kuin lähimpiin liittolaismaihin. Saksalle sitoutuminen ei merkitse muiden käskyttämistä, tiukkojen rajojen asettamista tai sotilaallista osallistumista maan rajojen ulkopuolella. Kahden maailmansodan kokemusten myötä Saksa näkee oman sitoutumisensa tapahtuvan aina yhteistyössä muiden kanssa. Se pyrkii tekemään yhteistyötä myös muiden kuin läntisten kumppaniensa kanssa ja ylläpitämään hyviä suhteita hankalienkin kumppanien – erityisesti Venäjän – kanssa.

Tämä Saksan ulkopoliittinen perinne näkyi maan suhtautumisessa Krimin kriisin alkuvaiheessa. Saksa liittyi vain vastentahtoisesti muiden länsimaiden joukkoon tekemään päätöstä Sotšiin suunnitellun G8-kokouksen peruuttamisesta. Samalla se varmisti, että EU:n Venäjää vastaan kohdistamien pakotteiden ensimmäinen kierros ei ulottunut viisumivapausneuvotteluja pidemmälle.

Ukrainan kriisistä tulikin koetinkivi Saksan ulkopoliitikkalle.

Onko Saksa valmis puolustamaan tiukasti eurooppalaisia arvoja ja kansainvälistä järjestystä, vaikka se merkitsisi hyvien Venäjän-suhteiden vaarantamista? Toistaiseksi Saksa on pysytellyt perinteisellä linjallaan. Taloudellisesta sapelinkalistelusta huolimatta Steinmeierin pääviesti oli, että Putinin tulisi palata neuvottelemaan lännen kanssa ja että pakotteet ovat EU:n keino alleviivata tämän vaatimuksen vakavuutta.

Kansalaismielipide tukee Saksan ulkopoliitikan suuntaa. Helmikuussa tehdyn mielipidetutkimuksen mukaan 86 prosenttia niistä saksalaisista, jotka halusivat maan olevan aktiivisempi ulkopoliitikkassaan, haluavat sen toimivan nimenomaan diplomatian ja neuvotteluiden keinoin. Toinen, maaliskuun alussa tehty tutkimus puolestaan kertoo, että kaksi kolmesta suosii vaikuttamista poliittisen painostuksen kautta ja vain yksi kolmesta suosii talouspakotteita.

Samaan aikaan kysymys siitä, olisivatko Venäjää vastaan suunnatut talouspakotteet vahingollisia Saksan taloudelle, on häipynyt yhä enemmän keskustelun taustalle. Saksalaiset elinkeinoelämän johtajat ovat ilmaisseet olevansa valmiit tukemaan hallitusta, jos pakoteteisiin päädytään. Heitä huolestuttaa pikemminkin kansainvälisen

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

ilmapiirin tulehtuminen kuin pakotteiden lyhytaikaiset vaikutukset. Perinteinen argumentti siitä, että taloudelliset intressit estäisivät Saksaa tekemästä rohkeampaa ulkopolitiikkaa, ei näytä enää pitävän kutiaan.

Ulkoministeri Steinmeier ja liittopresidentti Gauck ilmaisivat puheissaan, että arvoja ja etuja ei pitäisi nähdä toisilleen vastakkaisina tekijöinä ulkopolitiikassa, vaan mieluummin saman kolikon eri puolina. Monenkeskinen maailmanjärjestys, joka perustuu ihmisoikeuksille, demokratialla ja laillisuusperiaatteelle, on pitkällä aikavälillä hyväksi myös Saksan kauppasuhteille.

Gauck totesi Münchenin turvallisuuskonferenssissa tammikuussa pitämässään puheessa, että Saksa on globalisoituneempi kuin useimmat maailman valtiot ja hyötyy siten muita enemmän avoimesta maailmanjärjestyksestä. Gauckin mukaan Saksan 2000-luvun ulkopolitiikan tärkein tavoite on tämän järjestyksen säilyttäminen ja sen kehittäminen tulevaisuutta silmälläpitäen.

Krimin niemimaan liittäminen Venäjään tapahtui kansainvälisen oikeuden vastaisesti ja noudatti – Angela Merkelin sanoin – viidakon lakia. Se oli täysin Saksan ulkopoliittisen tavoitteen vastainen teko ja johti Saksan Venäjän-politiikan

huomattavaan uudelleenarviointiin. On kuitenkin epävarmaa, luopuuko Saksa perinteisestä politiikastaan, jossa se on pyrkinyt dialogiin Venäjän kanssa, ja tähtääkö se aiempaa itsevarmempaan ulkopolitiikkaan yhdessä länsiliittolaisten kanssa.

Muutoksen voi katsoa tapahtuneen, mikäli Saksa ja muut EU-maat päätyvät asettamaan laajoja talouspakotteita Venäjää vastaan. Tämän päätöksen tekemisessä Saksa on avainasemassa. Pakotteet olisivat selvä ilmaus uudesta ”sitoutumisen kulttuurista”, jossa Saksa sitoutuisi puolustamaan niin eurooppalaisia arvoja kuin myös omia pitkän aikavälin kauppapoliittisia etujaan. Samalla se merkitsisi katkosta Saksan ulkopoliittiseen perinteeseen, joka on pyrkinyt sitoutumiseen myös muiden kuin lähiliittolaisten kanssa.